

מוות ע"ל הגשר

אנשיהשלוש הישראליים, שבאו אליה הביתה כדי להביע באוזניה את ריגש הכיבוד של חלק גדול מן הציבור הישראלי כלפי מייסדה הישיר.

ההשואבה היא כימעת אוטומטית. אך כמה אנשים אצלנו חשבו על כך? כמה ישראליים מסוגלים בכלל להעלות בדמיונם מה קורה בחברון ובשכם, במרחק של כמה עשרות קילומטרים מביתם, ממש ברגע זה?

אומרים ישנה ארץ

זה קרה אישם באירופה. ילד וילדה, הוא בן 11 והיא בת 12, נפגשו בכריכת-שחייה. הם התיידדו ושיחקו ביחד. אחרי חצי שעה שאלה הילדה: "מאיפה אתה?" היא הבחינה שהוא מרבר בשפת-הארץ במיבטא זר. "אני מפלסטין", אמר הילד. הוא בנו של נציג אש"ף באותה ארץ.

"אין זאת ארץ", אמרה הילדה. "קוראים לארץ הזאת ישראל". היא נולדה בחיפה, והוריה ירדו לאירופה.

"לא נכון", אמר הילד.

"זה כן נכון", אמרה הילדה. "אני באה משם".

הילד חשב לרגע, ואז צחק ואמר: "מה זה חשוב איך קוראים לה? את יכולה לקרוא לארץ ישראל, ואני אקרא לה פלסטין. לא כדאי לריב על שם".

שני הילדים המשיכו לשחק.

(מניין אני יודע? ראיתי את הילד, והוא סיפר לי את זה.)

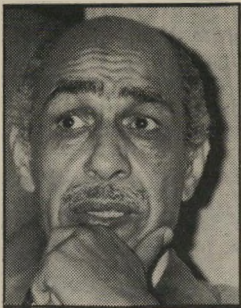
הפריצה הגדולה

קשה להאמין שכבר עברו 25 שנים מאז המרד הגדול בכלא שאטה. אך מבט בעמוד 19 של גליון זה מלמד שאכן זה כך. השבוע חלו יוסי-השנה לאמורע.

אני מקווה שבמרחק של כמה מאות קילומטרים מכאן, בדירתו שבפרבר מוערי ליד קאהיר, חוגג אחמד עות'מאן את התאריך. עות'מאן היה המות המבריק שעמד מאחורי הפריצה הגדולה. הוא יישב בכלא במעצר מינהלי, סוכן כפול. הוא גוייס עליידי שירות-הביטחון של ישראל, ורק במאורח הסתבר כי אינו אלא סוכן מתוחכם של הביון המצרי, שהצליח להסתגל לשירות הישראלי. מכיוון שהיה מוסווה כעיתונאי, הודבק לו הכינוי "העיתונאי המצרי".

הפריצה הייתה מאורע גדול, כמעט טראומטי. אחרים נהרגו, רבים הצליחו לברוח. אך אחמד עות'מאן עצמו נפצע ונתפס. במישפטו הפך כמעט לגיבור לאומי. התברר שמנע מעשי-הרג בעת הפריצה, שהציל בגופו את חייו של סוחר חסר-מגן. השופטים העלו על נס את גישתו האנושית. הוא נודע כג'נטלמן מושלם. בשנות האחרונות למד היטיב עברית. פעם עתר לבית-המשפט הגבוה לצדק בדרישה לראות אותי, אך הבקשה נדחתה. לא הכרתיו.

כשהגעתי לקאהיר, אחרי ביקורו של אנוור אל-סאדאת, אמר לי אחד המארחים המצריים שיש לי אורח. גבר יפהתואר, גבהוקומה ושחום, שרמה מאוד לסאדאת, ניגש אלי, הושיט לי את ידו ואמר בעברית: "אני אחמד עות'מאן, העיתונאי המצרי".

עות'מאן

לדבריו, היה לו קשה להגיע אלי. לא רצו לתת לי להיכנס למלון מינהל-האוס. אמרתי למפקד המישר: הישראליים לא תניחו לי להיפגש עם אורי אבנרי, אבל במצריים אני אראה אותו".

בילינו שעות ביחד בארוחת בקאהיר, ופעם גם בכיתו, המקושט בחברות מכל התקופות. הוא סיפר לי שהוא סוחר בנשק לצורכייספורט. שאיפתו הגדולה ביותר לבקר בארץ, להיפגש עם האנשים הרבים שהכיר בכלא ובכית-המישפט. שלטונות-ישראל חששו, כנראה, להתייר זאת. אבל הוא ביקש ממני להעביר דרישות-שלום לכמה נחמה ישראלים.

הוא זכר לי רבר עברית. פעם, בימים הראשונים, ישבנו בבית-הקפה של מלון שרתון ליד הנילוס. מלצרת ציננת שאלה בהיסוס מגומם: "האם מתר לשאול איזו שפה האדונים מדברים?" "ישראלי", אנהנו מדברים עברית. האדון הזה הוא הצעירה פורה את עיניה בתרומה ואמרה: "מה, כך נראה אויב?".

לפני 25 שנים, כלילה של הפריצה הגדולה, לא חזה איש את צפונות העתיד. בוודאי לא חלמתי שאשב אייפעם עם מארגן המרד על שפת הנילוס, ואחליף חיוכים עם מלצרת מצרית. אז דובר על "הרודן המצרי" (כדברי כגרוויץ) ועל "היטלר של המיזרח התיכון" (כדברי בנין), ועוד עמדו לפנינו עוד שלוש מילחמות (אם מונים גם את מילחמת-ההתשה).

אייאפשר היה גם לחזות שכעבור 25 שנים יחזור כלא-שאטה לחדשות בעקבות פרשת-שחיתות, וכי באותו השבוע יארגנו ערבים פריצה מוצלחת מכלא באר-שבוע.

שוטר-חרש אלמוני עליה בחדר-מדרגות חשוך, שגרס לה ועזעעמוה; הילקיוב הצמוד והברוטאלי; ניתוק הטלפון; המותעלות בילדיה ברוח, עד שנשברה והחליטה להגר. סיפור ממושך ומרכא של חיים במישטר טוטאליטרי, אך גם סיפור מעודד של אומץ-לב ועמידה על כוונת-הארס. בייחוד כשהוא בא מפי אשה שביריית, בלתי-פוליטית מעיקרה, שלא היה עולה על דעתה להתבלט במישטר רגיל.

היא סיפרה לי שזה הכינה בכריטינה סרטיטלוויזיה על נסיונה. אמרתי לה שסרט כזה יוצג בוודאי גם בישראל, ואכן, כשכנעו שעבר ראיתי אותו על המיקר. ולמרות שכבר שמעתי את כל פרטי הסיפור מאפי הגיבורה עצמה, הוועדעתי בשנית. הסרט בהיר באופן פלאטי שאין הברבל בין המישטר

הקומוניסטי באירופה המזרחית ובין כל מישטר טוטאליטרי אחר, הרומס את כבוד האדם, יהיה שמאלי או ימני, שילטון אורחי או מימשל צבאי. חייב ארם חופשי בכל אתר, להילחם בכל המישטרים האלה. המילחמה למען זכויות-האדם אינה ניתנת לחלוקה. ובאותם יומיים נכון, כאשר התקצבו לחמים מכל העולם, זה היה ברור במאור.

הופענו יחד בערב כינלאומי מטעם "הירוקים", וכל אחד מאיתנו סיפר במשך כמה דקות על המאבקים שבהם השתתף. אני סיפרתי על ההפגנות נגד מילחמת-הלבנון והפגישות עם יאסר ערפאת. ודנה סיפרה על חוויותיה בצ'כוסלובקיה. היא סיכמה את דבריה במלים: "אני סוציאליסט עברית. למרות שחייתי במישטר סוציאליסטי".

שתי נשים

על מה חשב כל אחד מאיתנו, כאשר ראה את הסרט של ודנה על הריכוז בצ'כוסלובקיה?

רבים בוודאי חשבו רק על הריכוז באותה ארץ קומוניסטית, וכירכו את עצמם על שאינם חיים במישטר כזה.

השכנה שלי חשבה על תנועת-השלום הישראלית, המורכבת מאינטלקטואלים ושאינה מסוגלת לדבר אל לב המונים. כמו שנאמר בסרט על הגיבורים של אמנה 77 בפראג. אני חשבתי על רמונדה טוויל.

יוש לזה סיבה. לפני שלושה שבועות, כאשר השתתפתי בסירה בווארית בסמינר על הסיכסוך הישראלי-פלסטיני (דיווחתי עליו בשבוע שעבר), הוצג באחת ההפסקות סרט של בימאית גרמניה על רמונדה, העיתונאית מרמאללה.

קשה להעלות על הדעת שתי נשים, נחשבות אל הכלים, צפונות ודנה ורמונדה, ודנה היא מפגש, שבתא אל הכלים, צפונות ובלונדית. רמונדה היא בעלת טמפרמנט לוהט, כולה אש, יס-תיכונת ושחורת-שיער. אך יש ביניהן דימיון מדהים.

ודנה הפכה, בעל כורחה, דוברת המרד של שוחרי-החרות בצ'כיה. רמונדה הפכה דוברת האוכלוסיה המדוכאת בגדה המערבית. כל עיתונאי זר שבא בשעתו לפראג אז לודנה, כשם שכל עיתונאי זר שבא לגרה אז אל רמונדה. ודנה נשואה, אם לילני ילדים. רמונדה היא גיורה, אך כל לחמישה. ודנה היגרה עם בעלה בשנות ה-30, ויצא לצ'כיה לטריטר אוכלוסיה (זה עובר טוב על צ'כים), או אילו לימדו ראשי הבולשת הצ'כית את רפול כיצד לבודד את לחמיההחופש (כמו ג'וקים מסוממים בבקבוק), לא היה איש מרגיש בהבדל.

בשני הסרטים הופיעו אותם הטיפוסים בדיוק. חייליה-הכיבוש, חלקם ברוטאליים וחלקם מתנצלים ונבוכים; חוקרי שרות-הביטחון; השכנים הנפחדים, הופיעו כל הסממנים של מישטר דיכוי: הטיטור המתמיד, המעצרים, החקירות האלימות, ההפחדה השיטתית, ולבסוף — הגירוש.

ודנה ורמונדה היו שתיהן כמעצר, וגם כמעצרות. הן התרגלו לחיות ולגדל ילדים שכבתיהן מוקפים בשוטרים יומם ולילה. בסרט על ודנה ראינו את הפרופסורים הברטיים, שבאו לביתה כדי להביע לה סולידריות. בסרט על רמונדה ראיתי את

ראיתי את מארלנה דיטריך בסרט הישן של היצ'קוק, שהוקרן השבוע בטלוויזיה שלנו, ונזכרתי באחת החוויות הגדולות בחיי. הופיעו בקולנוע תל-אביב, שהיה אז חדש לגמרי. צוות העולם הזה יצא לסקר את החזרות. מכיוון שהמערכת שכנה או בבניין הסמוך, החלטתי לקפוץ לכמה רגעים ולראות כמו עיני את האשה, שילמה הוריי בגרמניה עוד בשנות ה-20. ידעתי שנולדה ב-1904, וששה האמיתי הוא מארלנה פוילדוש.

האולם הגדול היה ריק. דיטריך האלוהית (מי לא שמע על רגליה האגדתיות, שבוטחו בזמנו במיליוני דולארים?) עמדה על הבמה ושרה את לילי מארלן, שבר שכתב על אשה אחרת לגמרי, אך שכל העולם זיהה אותו עימה. כמה אנשים, שהיו קשורים כמופע וכמה עיתונאים הסתדרו לרגליה (תרתי משמע).

דיטריך

החזרה הסתיימה, מארלנה ירדה מן הבמה, מישוה יציג אותי לפניו, והחלפנו כמה מלים. ואז קרה משהו, שאיני יכול להסבירו.

החלפנו כמה מישפטים על הא ועל רא, שאלתי כמה שאלות, היא ענתה, ופיתאום נוצר בינינו קשר. איני יודע מה גרם לכך, אולי העובדה שהייתי היחיד במקום שדיבר גרמנית. דיברנו על סרטים גרמניים חדשים — אז לא הגיע עיין שום סרט גרמני ארצה — ואיכשהו התגלגלה השיחה לסרט בשם הגשר. היא אמרה שזהו סרט אנט-מילחמתי, המייצג את הרוח החדשה בגרמניה. לה עצמה לא היה כל קשר לסרט זה. היא ראתה אותו בצופה.

היא התחילה לספר לי מה קורה בסרט — ולפתע נסחפה בשטף התיאור שלה עצמה. נשכחו האנשים מסביבי, נשכח האולם שבו ישבנו לאור היום, ונמצאנו בתושיך של אולס-קולנוע. לנגד עיני, על בר שלא היה, קם הסרט כולו לתחייה, סצנה אחרי סצנה. גרמניה, 1945. הימים האחרונים של מלחמת-העולם השנייה. הרייך השלישי התמוטט. האמריקאים מתקדמים אל תוך גרמניה. כעייירה אחת החליטו עסקן, נאצי מטוש שצרכים להגן על גשר — גשר חסר כל חשיבות, שהצבא נטש אותו בכניסתו. הוא אטל את התפקיד על כיתה של הנוער ההיטלראי. נערים מכיתה של גימנסיה.

אלה הנערים שטופייהמוח של הרייך, נלהבים למשימה. הם רואים את עצמם כגיבורים, הגמניעו, הנהלבת והפיר. הם נהרגים בזה אחר זה בקרב חסרי-התכלית וחסרת-הועלת. אחדים מהם מתפכחים ברגעים האחרונים של חיים המבוזבזים. רק נער אחד נותר בחיים, והוא המספר את הסיפור — סיפור של ביזבזו החיים בכל מילחמה, של ניצול האידיאליזם של צעירים שטופייהמוח.

איני יודע כמה זמן ארך הסיפור — חמש דקות, עשר, חצי שעה, שעה. הזמן עמד מלכת. הסתכלתי מרותק בפניה של האשה המושכת, שראיתייה פעמים כה רבות על הבר, הקשכתי כמהופנט לקולה העמוק, שהעלה ליני מראות ודמיותי. עיניה התמלאו ברמעות, קולה הביע את הרגשות המשתנים, היא ביימה, שיחקה וחיה כל רגע.

בסוף נגמר הסיפור, והקסם נשבר. הרגשתי כפי שאני מרגיש לפעמים כשאני יוצא מאולס-קולנוע אחרי שחזיתי בסרט מרגש מאוד, המום ושיכור. נפרדנו.

לא ראיתייה עוד. רק מדי פעם קיבלתי ממנה דרישות-שלום, כאמצעות ידידים כמו שי אופיר שראו אותה, היא זכרה את אותו מעמד.

אחרי שנים קראתי את הספר, שעליו מבוסס הסרט. היה נדמה לי שקראתיו מזמן. כל שורה בו היתה מוכרת לי.

אשה מול מיטל

את ודנה הכרתי כבון. כיום כניסתם לפרלמנט רצו "הירוקים" לחלק כשימתם עם כמה אנשים ונשים מרחבי העולם, שנראו להם כנציגי המאבקים הגדולים למען השלום והצדק. גם היא וגם אני היינו בין המומנים.

היא לא היתה זוהרת. אשה שקטה, צנועה מאוד, שלא צחקה אף פעם אחת. נפגשנו בכית-המלון הקטן בשעה ארוחת-הבוקר, ובמשך יומיים היינו בפינת או יותר, כרגיל בכינוסים כאלה, כאשר פוגשים בהמון אנשים חדשים, היה לי קשה לזהות אותה תחילה, ובילבולתי אותה לא פעם עם הלוחמה הבריטית נגד החימוש הגרעיני והקאתולית האמריקאית הפעילה בתנועת-השלום.

אך במהלך הפגישות המיקריות — בחדר האוכל, בשעת התהלוכה, ליד הפרלמנט, בערב שבו נאמנו שנינו — סיפרה לי את סיפורה, קטע אחרי קטע. וככל שהתארך הסיפור, נוכחתי לדעת שהיא גיבורה אנתנטית.

לא תפסתי את שמה בנקל, ולכן רשמה אותו למעני. לא היה לה כרטיס-ביקור, ועל כן כתבה אותו על גבי הכרטיס של השחקנית הגרמניה, הפועלת נגד השחתת המזון. קראתי את הרשום: "ודנה טומי", מחזאית צ'כית, דוברת-לשעבר של קבוצת אמנה 77 בפראג. כתובת זמנית: לונדון, אנגליה.

הסיפור היה מזועזע, ורשמתי את עיקרו במזרז זה (חורף בפראג, העולם הזה 2382). הטיטור המתמיד; ההתנפלות של